

Stjepko TEŽAK

Šubićeva 27

HR-10000 Zagreb

LEKSIČKI NESLAVIZMI U OZALJSKOME GOVORU

Inojezične crte u ozaljskom govoru najčešće se odražavaju u leksiku. Posuđenice nisu ulazile u taj govor izravno iz matičnih jezika, nego posredstvom susjednih hrvatskih govora. Ovdje se navode riječi neslavenskoga podrijetla: hungarizmi, germanizmi, talijanizmi i turcizmi, koji svjedoče o narječnoj dvostrukosti ozaljskoga govora. Prevladavaju riječi njemačkoga i mađarskoga podrijetla, uz brojne druge kajkavizme, potvrđuje jaču povezanost ozaljskoga govora s kajkavskim dijalektom, a velik broj talijanizama, zajedno s drugim nekajkavskim osobinama, upućuje i na nezaobilazno čakavsko obilježje ozaljskoga idioma.

Po svom jezičnom susjedstvu ozaljski govor nije u izravnom dodiru ni s kojim stranim jezikom pa ni s najbližim slavenskim – slovenskim. Stoga su nehrvatske osobine prihvaćane posredstvom susjednih hrvatskih govora, kajkavskih sa sjevera, štokavskih sa sjevera (Žumberak) te čakavskih s juga i zapada.

Mogući su izravni utjecaji preko iseljenika povratnika, primjerice, iz Slovenije, Njemačke i, osobito, Amerike. Tako su za ozaljski rječnik karakteristični anglicizmi: *bđjs* 'dečko, momčina' (za dječacića), *májna* 'rudnik', *pájpa* 'betonska cijev', *sājder* 'voćni mošt' (od jabuka ili krušaka). Tu je i svojevrсни križanac *sīdičan* 'državljanin' (citizen). Naravno, u današnji ozaljski govor, osobito u jezik mladeži, zahvaljujući javnim priopćilima i zabavnoj glazbi, prodiru i suvremeni anglicizmi: *biznis*, *disketa*, *kompjutor*, *rđk* i dr.

Turcizama nema mnogo, ali je česta i zapažljiva značajka ozaljskoga "divana" *divān* 'govor, razgovor' s mnogo glagolskih izvedenica: *divāniti* 'govoriti, razgovarati se', *dodivāniti se* 'dogovoriti se', *izdivāniti* 'izgovoriti, izreći', *nadivāniti se* 'narazgovarati se, napripovijedati se', *podivāniti se* 'porazgovoriti se', *predi-*

vániti se ‘ponovo uspostaviti govornu komunikaciju prekinutu svađom’, *razdivániti se* ‘raspričati se’, *zadivániti se* ‘zapričati se’. Od drugih turcizama navodim ove: *bâdaf/bâdavo*, *zabâdaf*; *bâr* ‘baremi’; *bârjak*, *barjačičak*; *bəzlomāča*; *ćōp* ‘ćup’ (u svezi *stāri ćōp* posprdno ‘starkelja, onemoćali starac’); *ćōrav*, *ćōrafka*, *ćōravac*, *ćōreša*; *ćōrba* ‘juha’ (pejor.); *ēgija* ‘rebro čamca’; *dućân*, *dućanīćak*; *jđk* ‘ne, odlučno nijekanje’; *kēfa*, *kēfīca*, *kēfati*, *iskēfati*, *okēfati*, *pokēfati se* ‘potući se’; *kérep* ‘stari, dotrajali čamac, podrtina’, *skerépati* ‘razbiti kakvu staklenu ili glinenu posudu’; *kēser*, *kēserīć* ‘oruđe za dubljenje pri izradi drvenih korita i sl., kombinacija sjekire i teslice’, *mūfta* ‘mukte, badava’; *tōrba*, *tōrbica*, *tōrbīčica*; *zēra* ‘kaplja, mrva’, *zērica*; *zōrt* ‘strah’; *žēp*, *žēpāk*, *žepīćak*, *žēpar*, *žēpni*.

Za neke je riječi teže utvrditi jesu li u ozaljski govor stigle iz turskoga preko pokajkavljenih čakavaca sa štokavskoga juga (Kordun, Lika) ili iz mađarskoga preko kajkavskih govora sa sjeveroistoka, primjerice, *bâlta* ‘sjekira’ (*bâltica*). Glede puta kojim je u ozaljski govor stigao, i hungarizam *hajdūk* (mađ. *hajdú*, množ. *hajdúk*) ‘plaćeni vojnik na turskoj granici, sudski sluga, velikaški sluga’ može se smatrati turcizmom (*haydud*) jer je riječ sa značenjem odmetnik od turske vlasti, razbojnik doputovala iz krajeva pod turskom vlašću. Slično je i s riječima *hāsən*, *hāsni*, *hasnovīt*, koja se etimološki može vezati za turcizam arapskoga podrijetla ‘velik, lijep, silovit’, ali ga možemo sa Skokom smatrati hungarizmom jer je u sjeverne hrvatske krajeve zacijelo dospio preko mađarskoga *haszon* ‘korist’. Tomu u prilog govori i činjenica da Vuk Karadžić navodi potvrdu samo iz Vojvodine i da se ta riječ našla u slovenskom, poljskom i ukrajinskom jeziku¹, a nema je, primjerice, u makedonskom rječniku².

Hungarizama, kao i u drugim kajkavskim govorima, ima poprilično: *aldovāti* ‘darovati’; *bāguš*; *bantovāti* ‘uznemirivati’; *bâtroviti* ‘tješiti’, *obâtroviti* ‘utješiti, ohrabriti’; *béteg*, *betegovāti*, *betēžan*, *betēžliv*, *betežnīca*, *betežnīk*, *obetēžati*, *razbetēžati se*; *čīpov* ‘kupovni bijeli kruh’; *cūnja* ‘stara, otrcana, malovrijedna krpa, prnja’, *cūnjica*, *cūnjar* ‘skupljač starih krpa’, *cūnjarica*; *cīga* ‘čelični kolut, alka’; *đēderən* ‘naočit, gizdav’; *fāćuk*, *faćurīca*, *faćūrče*; *falāt* (samo u toponimu *Sridnji falāt*); *fēla*; *gīngav* ‘slab, boležljiv’; *hājuš* ‘nemirnjak, obješenjak’; *hārc* ‘tučnjava’; *kētusiiti* ‘dogovarati se krišom u dvoje, došaptavati se’; *kīnč*, *kīnčiti*, *nakīnčiti se*, *okīnčiti*, *zakīnčiti se*; *kīp* ‘slika, kip’, *kīpəc* ‘sličica’, *kipīćak* ‘kipić’; *krbāč*, *krbačīćak*; *krmánjiti*; *mentovāti se* ‘lišiti se, riješiti se’; *oroslân* ‘nešto bijesno, dolazi samo u usporedbama: *kāk oroslân je nā mene narūnal*, izgubilo se

¹ P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I, **hasan**, JAZU, Zagreb, 1971, 159.

² B. Koneski i dr., *Rečnik na makedonskiot jazik*, Makedonska knjiga – Grafički zavod Goce Delčev, Skopje, 1986.

značenje 'lav'; *sembãti se* 'jatomice, masovno, u množini íci, dolaziti prema onom tko govori, seliti se' (*dosembãti se, sãsembãti se*, mađ. *szembe; Sêlske pûre su se dosembãle na nãšu grêdu i sũ salátu su poćõfale*); *pêlda* 'blijeda osoba', (najčešće u usporedbi: *tãk si kak pêlda, pêldica* 'veoma blijedo dijete'); *põžunac* 'zemljani vrč od litre i pol' (*Põžun Vãroš* – ime sela, *põžunski, Požunčãk, Požunčãkînja, põžunska flãša* 'boca od litre i pol'); *sabãt* 'hrabrost, smionost' (u izreci: *nãmaš ti sabãta z nãm se tũci*); *sãri; tanãciti; žõldati* 'svirati' (pejor., mađ. *zsold*).

Zacijelo su hungarizmi i *pogãča* (mađ. *pogacsa*), premda se ne može isključiti ni njemački utjecaj (*Pogatscherl*), i *žãkalj, žãklica, žãklícak* 'vrećica', koji je mogao imati čak tri izvora: talijanski (od latinskoga *saccus, sacculus*), njemački (*Sack, Sackel*) ili mađarski (*zsák*). Po zvonačniku *l* moglo bi se pretpostavljati njemačko posredstvo, ali mađarske izvedenice *zsákkal* 'puna vreća', *zsákol* 'puniti vreću' ne isključuju mađarski utjecaj. *Pajdãš* s izvedenicama (*pajdašica, pajdašija, pajdášiti se, spajdášiti se*) zacijelo je posljedak dvostrukoga utjecaja: turskoga *paday* i mađarskoga *pajtas*. Nije lako utvrditi jezik posrednik za imenicu *vũgorak* 'krastavac'. Često se kao ishodište ističe njem. *Gurke* ili mađ. *ugorka, uborka*, a moglo bi se pretpostaviti i sudjelovanje obaju jezika. S tim se pak ne slažu etimolozi tvrdeći da je riječ sveslavenska (nema je u bugarskom), ali i grecizam (*ankouri*) s perzijskim korijenom (*angorah, angur*). Iz slavenskih je jezika prešla k Nijemcima i Mađarima.³

Višestrukost ili alternativnost jezičnoga posredništva može se razmatrati i na primjeru *pěča* 'veći bijeli ubrus, koji služi za zavežljaj mjesto torbice', *pěčica* 1. 'manji takav ubrus', 2. anat. 'dio vrata u goveda'. Klaić imenicu *peča* navodi kao tri natuknice: 1. *tal.* (*pezzo*) komad, parče, dio; 2. *tur.* (*peče*) ili *njem. (bavar. Bãtze preko mađ. pacsa, ženska povezača za glavu; šamija; konjska obrazina s otvorima za oči umanj. pečica*; 3. *lat.* (*petia*) vrpca, traka; vrsta novca. Ozaljska *pěča* bliska je prvom značenju druge Klaićeve natuknice. U Skokovu *Etimolojskom rječniku* samo je jedna natuknica *peča* s već navedenim, ali i drugim značenjima te ovakvim tumačenjem podrijetla: »To je stara posuđenica od vlat. riječi galskog podrijetla *pettia > *tal. pezza, rum. pîța "meso"* iz istog doba kao i ostali romanizmi koji pokazuju *ti > č*: *polača, palača, Poreč, Brač* itd.« Uzimajući sve to u obzir, pretpostavljam da je ozaljska riječ nastala križanjem romansko-turskim, iako je taj proces moglo poduprijeti i bavarsko *Bãtze* i mađarsko *pacsa*.

Talijanski pritoci (venecijanski i furlanski) u ozaljski su govor pritjecali sa zapada, s područja čakavštine, ali i sa sjeverozapada iz slovenskih govora: *aba-*

³ P. Skok. n.dj. III, *ugorak*, 1973, 537-538.

dīrati ‘mariti, reagirati’; *ambrēla*, *ambrēlica*, *ambrelār*, *ambrelārka*; *barbīr* ‘puštač krvi’ (*barbīriti* ‘puštati krv’, *izbarbīriti*); *báril* ‘bačvica s ručkom’ (*barīlāc*, *barīlčāc*), *dōta* ‘miraz’, *durāti* ‘trajati’ (*izdurāti*, *predurāti* ‘izdržati, preživjeti’); *fakīn* ‘nevaljanac, huligan’ (*fakīnčić*, *fakīnčina*, *fakīnka*, *pofakīniti se*, *fakīnārīti se*), *fānt* ‘mladić, momak, dečko’ (*fanīna*, *fanīćak*); *frūst* ‘polukuhan, nedopečen’ (*Krumpīr je frūst*, *mōra se jōš pēći*); *kalafūt*, *kalafūtīc* ‘seoski fakín, huligan’; *kantāti*, *kantásati* ‘pjevati’ (pejor.); *kūmpovati* ‘šurovati, ortačiti se s kim’; *kūnten* ‘sit, namiren, zadovoljen’; *lāčice* ‘čarape’; *mōrva* ‘dud’ (*morvīca*); *mūla* ‘glupača’, *mūlāc* ‘glupan’, *mūlast* ‘glup’, *napinturāti* ‘obojiti, oličiti’ (pejor.); *palēnta* ‘žganci zamašćeni tijekom kuhanja’; *pasāti* ‘proći, proteći’, *pasāni* ‘prošli’; *pēnza* ‘uteg, težina’ (*pēnzati* ‘vagati, mjeriti težinu’, *popēnzati* ‘podići rukom radi provjere težine’); *pīljun* ‘kumče’ (*pīljuna*); *pūlitī* ‘izbacivati vodu iz čamca’ (*puljārka* ‘posebna vrsta posude za izbacivanje vode iz čamca’); *skūta* ‘sirutka’; *škālja* ‘udubina u kamenitu dnu rijeke’; *škārpa* ‘podzidana kosina puta, vinograda i dr.’; *škūlja* ‘rupa’ (*škūljica*, *škūljīčāst*, *poškūljīti* ‘priviriti, priškūljīti, iškuljēvati’ ‘viriti’); *škūr* ‘tamnosmeđ’, *škurīna* ‘sumrak, mrak’; *špāga* ‘vrpca, uzica’ (*špažīca*); *špijāti* ‘zirkati, uhoditi’; *štacūn* ‘dućan, trgovina’; *šténta* ‘danguba, besposlica’, *štentāti* ‘dangubiti, besposličiti, oduzimati kome vrijeme’; *štīmāti* ‘cijeniti, poštovati, smatrati’ (*preštīmāvati*); *tapūn* ‘veliki čep na bačvi’; *tēnda* ‘prečka u drvenoj ogradi bez prostaca ili letava’; *tentāti* ‘napastovati, nagovarati’, *natentāti* ‘nagovoriti’; *untrāt* ‘onda’, *vādija* ‘oklada’, *vadjāti se* ‘kladiti se’; *vōlte* ‘zvonjava za mrtvacem’; *vōža* ‘bačvica’ (*vōžica*), *zbantižāti* ‘odbaciti, zametnuti, zagubiti’.

Ovamo ubrajam i glagol *čāpati* ‘grabiti rukama, hvatati, u prenesenom značenju: svađati se, čupati se’; *čāpiti* ‘zgrabiti rukama, uloviti, uhvatiti’, *počāpati* ‘razgrabiti’ (~ *se* ‘dograditi se, dohvatiti se, počupati se’, *ščāpiti*, *zacāpiti* ‘uhvatiti, uloviti’. Prema Skoku to ne mora biti iz mletačkoga *ciapár*, jer je glagolu *čāpiti* ‘rukom ugrabiti’ moguće podrijetlo i u slavenskoj onomatopeji *čap*. Budući da ipak priznaje mletački utjecaj u glagolu *čāpat* ‘loviti ribe’ u Dalmaciji i Hrvatskom primorju, pretpostavljam da je s drugim čakavizmima u ozaljski govor stigao i taj glagol sa svojim izvedenicama: *Čāpil sām rību. Bābe se v zādruzi čāpaju oko nīkakvega plātna. Díca su se počāpala oko čukoladē. Zacāpil sām dvā somīčke. Břzo ga ščāpi da ti ne vūjde*. Nije lako utvrditi je li došlo i do križanja onomatopeje *čap* s navedenim mletacizmom.

Neke riječi talijanskoga podrijetla donesene su izravnije, gospodarskim i trgovačkim putevima: *balōta* ‘smotak, paket’ (samo u izrazima: *balōta pāmuka*, *balōta prējice*); *batār* ‘mina u odlomljenoj kamenoj gromadi, za razliku od mine u živoj stijeni’; *bōket* ‘limena posuda za nošenje jela radniku u kamenolom ili na željezničku prugu’; *fugīn* ‘palitelj mina’; *kaladūr* ‘obrušivač, rušitelj napuklih

kamenih gromada nakon miniranja'; *kasēla* 'nosila za žbuku, vapno i sl.'; *kofānēc* 'sanduk', *kofānēcac*; *kōnta* 'prodaja na račun stalnoj mušteriji' (*nositi mlīko na kōntu*), *kontāš* 'koji kupuje ili prodaje na kōntu'; *kopērtā* 'tanki posteljni pokrivač industrijske proizvodnje'; *kōrda* 'štapin, barutna vrpca za paljenje mina'; *krōša* 'drobilica za kamen'; *macōla* 'željezni bat za razbijanje kamenja' (*māca*, hipokoristik).

Nije lako utvrditi koliki je talijanski (*picca, picco*), a koliki njemački utjecaj (*Pik, Pike*) na brojnost riječi istoga korijena: *pīk* 'vrsta trnokopa' *pīka, pīkača* 'pirgava kokoš, pjegava prasica', *pīkēc* 'žitna bolest od koje klas postane pun crnih pjega; *seripīka* 'dosadna, plačljiva osoba, zloćko'; *pīknja* 'točka', *pīknjica* 'točkica, pjegica'; *pīkast* 'pirgav, pjegav', *pīkati* 'bosti', *pīknati* 'ubosti', *isprepīkati* 'izbosti', *napīknati* 'nabosti', *popīkati* 'pobosti' (svrš.); *popīkati se, popīkāvati se* 'spoticati se' (nesvrš.), *popīknati se* 'spotaknuti se; *pozapīkati* 'pozaticati', *prepīknati* 'probosti', *zapīknati* 'zabosti', *zapīkati, zapīkāvati* 'zabadati'. Slično je i s imenicom *rōna* 'cikla, rapa rubra' (koja bi prema Skoku mogla poteći od njemačkoga *Rone* ili furlanskoga *rona*). Iako je nesumnjiv čakavski prijenos romanizma *mandāla*, koja u ozaljskom govoru znači marelica, kajsija, moguća je i njemačka potpora – *Mandel*.

U germanizme se katkad ubrajaju i riječi koje su u današnje hrvatske govore dotekle iz praslavenskih posuđenica te se ne mogu izjednačiti sa suvremenim njemačkim utjecajima. Takve su u ozaljskom govoru: *hīs* 'klijet' i *hiža* 'kuća, soba' s izvedenicama *hīsək, hižica, hižni, Hižiše* (toponim), *pohištvo* 'pokućstvo', *nājša* 'tavan'.

Ipak je u ozaljskom govoru najviše riječi njemačkoga podrijetla, kojima se uz ostale kajkavske crte pojačava sveza s ostalim kajkavskim govorima. Iznosim samo primjere s brojnijim izvedenicama ili neke po bilo čemu karakterističnije (glasovna prilagodba, naglasak, značenje):

āksa 'osovina na kolima'; *cīgəl* 'opeka, cigla, crijep' (*ciglīćək, cīglen, ciglāna*), *cīmerman/cīmerman* 'tesar' (*cimermanīja, cīmermanski, cimermániti*); *cīmplet* 'zemljana posuda za pečenje kuglova (*cīmpletīćək*); *cīca, cīcica, cīcək, prīcīcək* 'zakržljala sisa, peta i šesta u krave', *cīcāti, iscīcāti, nacīcāti se, cīckāti* 'pomalo sisati, isisavati'; *cōfati* 'čupati, čupkati' (*ocōfati*); *cōprati, nacōprati, zacōprati, cōprnjica, cōprnjāk; cūg* 'vlak'; *cūg* 'potez, udah, gutljaj'; *cūkati* 'trzati, naglo vući, čupati', *cūknati, iscūknati, pocūknati* 'naglo trgnuti, izvući, povući', *nacūkati* 'načupati', *pocūkati* 'počupati, *pocūkati se* 'počupati se, potući se'; *curīkati* 'natraške voziti ili gurati' (*curīknati*); *cvānjka* 'drveni podupirač koji sprječava micanje i zibanje bačve'; *cvībək; drāt* 'žica' (*dratīćək, drātven*); *drēk, drēkēc, drekārīti* 'prčkati, loše raditi', *drekojīd, drekojītka* 'škrta osoba'; *drīta*,

drūkati ‘gurati, dodirivati’ (pejor. ‘ići, hodati’), *drūknati* ‘gurnuti, taknuti’, *dodrūkati* ‘doći’, *predrūkati* ‘otići’; *dúdǎlj* ‘trtica u peradi’, *dudljāti* ‘sisati prst ili vlastiti jezik’; *fājfati* ‘mnogo pušiti’; *fāj* ‘vlaga’ (*fajtnína, fājtan*); *fālda* ‘nabor’ (*fāldica, fāldati* ‘nabirati, praviti nabore na haljini’, *nafāldati*); *fānj* neskl. 1. pridj. ‘zgodan, lijep, stasit’ (*Tǎ je fānj cūra*), 2. pril. ‘mnogo’ (*I rúšǎk si fānj nabrāla, fānjski*), skl. pridj. (*Tǎk fanjskéga fānta jǎš nísi vídila.*); *fārba* (*fārbica, nafārbati se, pofārbati, prefārbati*); *fēndrija* ‘zastavnik u svatovima’; *fērtun* ‘pregača’ (*fertunićǎk*); *fēst* neskl. 1. pridj. ‘zgodan, lijep’ (*Tǎ je fēst déčko*), 2. pril. ‘jako, čvrsto’ (*Fēst ga vúdri*); *fijôlica* ‘jaglac’; *flĕk* ‘mrlja’ (*flĕkav, flĕkati, isflĕkati, poflĕkati, zaflĕkati*); *flĕtan* ‘brz, okretan’; *flĕk* ‘drvena ploha za pokrivanje kupusa ili repe u badnju i grožđa u tijesku’; *fljūsati* ‘probijati tkaninu tjelesnom tekućinom, najčešće krvlju, sukrvicom, gnojem’ (*fljūsati, prefljūsati*); *fōrati se* ‘vozikati se’ (pejor.), *dofōrati se*; *fōrt* ‘neprestano, čak’ (*Pišice je išla fōrt do Zágreba*); *fōsǎnj* ‘debela daska’; *frājhati* ‘žbukati’ (*isfrājhati, ofrājhati, pofrājhati, zafrājhati*); *frāst* ‘grč od straha’, *frāstni* (*Frāstne ga glíste držíju...*); *frdúcati* ‘srdito gundati’ (*rasfrdúcati se*); *frĕnt* ‘skitnja’ (*frĕntati, prefrĕntati*); *frfljútati* ‘glasno se ljutiti’ (*rasfrfljútati se*); *frmāga mi se* ‘ne mogu, ne mili mi se’; *fřšlog* ‘sanduk s poklopcem u kojem se na tavanu ili u štaglju drži pšenica, kukuruz i druge žitarice’; *frūštik* ‘doručak’ (*frūštikati, nafrūštikati se*); *fūtrati* ‘dobro hraniti, uglavnom stoku’ (*nafūtrati*); *fuzĕtlin* ‘kratka muška čarapa’; *gātre, gātrice* ‘rešetka’; *glājz* ‘tračnica’ (*izglājzati* ‘iskočiti s tračnica’), *glāncati* ‘laštiti, učiniti sjajnim’ (*izglāncati, naglāncati, glāncarica*); *glāž* ‘staklo’ (*glāžĕvina* ‘staklovinna’, *glāžnat, glāžven* ‘staklen’, *glāžŭta* ‘staklana’); *gmāja* ‘potkresana grančica zabodena u tlo kao znak zabrane prolaza, paše i sl.’ (*gmājiti, zagmājiti*); *grĭnta* ‘svinjska uš’, fig. ‘dosadno čeljade’ (*grĭntav, grĭntavǎc, grĭntafka* ‘ušljivo, kržljivo čeljade’, *zagrĭntaviti* ‘zakržljiviti’); *hĭbati* ‘nositi težak teret’ (*dohĭbati*); *hōblati* ‘blanjati’ (*hōblić, isōblati, pohōblati*, fig. ‘popasti travu do gole zemlje’, *oblucĭnje* ‘blanjevina, strugotine’); *hōljba* ‘polić, zemljani vrč, politreni, ali i veći, *hōljbica*); *izgifĕli* ‘idi van, nosi se, marš’; *jĕtinka* ‘sušica’; *kĕbǎr* ‘hrušt’; *kĕlja* ‘ljepilo, *kelĭti, nakelĭti, otkelĭti, prikelĭti, skelĭti, zakeĭti*); *klāgovati* ‘brbljati, prigovarati, *naklagovati se*); *klenkati* ‘melodično, ritmički zvoniti s više zvona’, (*Klĕnka se sǎmo o Vúzmu, o Božĭcu i kǎd je prošĕnje, naklĕnkati se, zaklĕnkati*); *klĭnga* ‘nož’ (pejor.; *klĭnžica*); *kōme* ‘jedva’; *korába*; *kūšnati, kušĕvĕti, iskušĕvĕti, nakušĕvĕti se*; *lāfati* ‘trčati naokolo, skitati se’ (*nalāfati se, prelāfati*); *lajfĭr* ‘trčkanje, skitnja’ (*lajfĭriti, izlajfĭriti, odlajfĭriti, prelajfĭriti*); *lajhárĭti se* ‘besposleno šetati, besposličariti’; *lāj* ‘bačva’ (*lājtić, lājtićǎk*); *lĕdarica* ‘odlika jabuke’; *mālati* ‘ličiti’ (*izmālati, namālati, omālati, pomālati, premālati*); *mantrǎti se* ‘mučiti se’, *mántren* ‘umoran, izmučen’ (*zamantrǎlo mi se* ‘došlo mi je slabo’); *mĕrka* ‘obojena nit za vezenje’, *mĕrkati* ‘pamtiti, sjećati se’ (*zamĕrkati*); *mĭksati* ‘gibati, micati, rasklimavati’ (*omĭksati, razmĭksati*); *mūndati* ‘gundati,

glasno prosvjedovati' (*mündisati, premündati, premündisati*); *nõr* (*nóræc, norïca, norïja, norïti, iznorïti, ponorïti, znorïti, norčeväti se* 'ludovati u igri, šaliti se'; *oplîndrati* 'opljačkati'; *päjericë* 'usna harmonika s oznakom Bayern'; *päjssati* 'pržiti, peći na plamenu' (*opâjsati*); *pëtljar* (*pëtljarica, petljarïja, petljäti* 'prosjačiti', *ispetljäti, napetljäti*); *põp* 'ljepilo' (*põpati, pripõpati, spõpati, zapõpati*); *prelândirati* 'odskitati se' (pejor. 'otíci'); *prõcanja* 'velika pletena krušna košara' (*prõcanjica*); *pükļjav* 'grbav' (*pükļjavæc, pükļjafka, pukļjâk, pükļeša, opükļjavi-ti*); *râjmati* 'pamtiti, sjećati se' (*zarâjmati*); *râjtati* 1. 'rešetati' (prema *reitern, râjtica* 'vrsta rešeta'); 2. fig. 'jahati po postelji, po jastucima' (*Dïca, ne râjtajte po põstelji, mírni būdite!* prema *reiten*); 3. 'misliti, opažati' (prema bavarsko-njemačkom *raiten* 'brojiti, računati; misliti', *sporâjtati* 'zapaziti, zamijetiti'); *rândlik* 'plitki lonac s ručkama, varulja' (*rândlicæc*); *rõštati* 'tupo zveketati' (*zarõštati, roštarija* 'svaštarija, ropotarija'; *rumpîtati* 'štropotati, bučiti'; *šënk* 'dar' (*šënkati*); *škõpa* 'ražena slama priređena za slamnate krovove', *škõpnik* 'snop škope'; *šnõfati* 'njušiti' (*našnõfati, ošnõfati, pošnõfati, prišnõfati, šnõfæk* 'mrvica'); *šõnati se* 'kloniti se, čuvati se'; *šõpati, našõpati*; *špïca* 'šiljak, vršak, žbica, lijevca sa zašiljenim vrhom, čipka' (*špïčast, špïčâk* 'bat sa šiljkom na jednom kraju, *našpïčiti se*); *špïljati* 'izigravati, htjeti izazvati lažni dojam, praviti se'; *špïtal* 'šiljast, uzak'; *špõt* 'sram, poruga' (1. *špõtati* 'grđiti', *našpõtati se, pošpõtati, zašpõtati, špõtanci* 'grđnja', 2. *špõtati se* 'rugati se', *ošpõiti* 'ošetiti, učiniti ružnim', *špõtliv* 'podrugljiv, ironičan'); *šprïca* 'prskalica, štrcaljka' (2. sprava za nadijevanje kobasica, *šprïcati, šprïcnati, našprïcati se, ošprïcati, pošprïcati*); *šprïh* 'sačma' (*šprïhati* 'prskati', fig. svom snagom trčati, *došprïhati* 'dotrčati', *prešprïhati* 'otrčati'); *šticlin* 'okrnjak, vrsta drvene posude za vodu, s dnom širim od otvora (*šticlinæk, šticlinîcæk*); *štika* 'umetak' (*štikati* 'vesti', *nadoštikati* 'produžiti umetkom', *zaštikati* 'staviti umetak'); *štinga* 'stuba, prečka na ljestvama' (*štînzica*); *štdõrnati* 'umrijeti, crknuti' (pejor.); *štrâf* 'crta, pruga' (*štrâfast, štrâjfati* 'okrznuti'); *štrâjsa* 'ulica'; *štrïc* 'usporedo, jedan uz drugoga' (pril.); *štünt* (samo u izrazu: *nî štünt* 'ne može se'); *šüdär* 'tucanik, *našudrâti, pošudrâti*); *švîndrati se* 'imati vrtoglavicu, onesvješćivati se' (*zašvîndrati se*); *šickati* 'brizgati, prskati, štrcati' (*šicnati, svrš.*), *šõc* 'ljubavnik' (*šõca*); *tânæc* (*tancâr, tancarïca, tâncati, istâncati se, natâncati se, optâncati* fig. 'obigrati, obići', *stâncati* 'izgaziti', *zatâncati* 'zaplesati', fig. 'platiti krivnju, pogaziti' npr. lijehu salate, njivu s tek izniklim usjevom i sl., *potancâvati, potancûvati* 'poskakivati'); *trûc* 'prkos' (*trûcati se* 'biti uvrijeđen', *trûcliv* 'uvredljiv'); *vækal* 'otkos' (*vaklîcæk*); *vältora* 'vrata koja se otvaraju odozdo prema gore, na tavanu i u svinjcu nad koritom'; *vëštæk* 'radionica'; *vînta* 'kočnica' (*vîntati, odvîntati, privîntati, zavîntati*); *zaošvînkati* 'naglo okrenuti, obići zavoj'; *žlëhæn* 'slab, slabašan, loš' (*prežlëhæn*); *žlëmpati* 'piti' (pejor.; *nažlëmpati se, požlëmpati*); *žlîmati* 'skidati sluz, čistiti crijeva' (*ižlîmati, ožlîmati*); *žmäh* 'okus, tek' (*žmähæn, nežmähæn*); *žüpa* 'juha' (*žüpica, žüpast*).

Njemačkoga je podrijetla imenica *cvřglin* (*Zwerg*) i njezina umanjenica *cvřglinćak*. U ozaljskom govoru *cvřglin* znači 1. 'patuljasti pjetlić', 2. 'kržljav čovjek'. Umanjenice su u tom govoru česte i kad se odnose na nešto maleno (*cūri-ca ~ cūrićica*, *fantćick ~ fantćickac*, *dřfce ~ dřfćáce*).⁵ U množinskom liku tu je imenicu zabilježio i Đ. Daničić u Akademijinu *Rječniku*: »CVRGLI m. pl. voćke koje ne rastu visoke«. Još pripominje da je riječ »u jednoga pisca našega vremena, koji veli da je isto što i *cvřglin* i da se govori u Zagorju hrvatskom« (Šulek, *Imenik bilja*, 48) te da »riječ nije sa svijem pouzdana: ko je zapisao, može biti da je izostavio e misleći da ne treba.« Moji ozaljski primjeri dokazuju da je Daničićeva pretpostavka o izostavljanju *e* neopravdana jer je i u kojem drugom kajkavskom ili kajkavsko-čakavskom, a možda i u štokavskom govoru Šulek mogao naići na lik s tom glasovnom promjenom.

Danas se dio tih posuđenica (zabilježenih uglavnom pedesetih i šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća) može smatrati zastarjelima jer ih najmlađi naraštaji ne rabe, a često i ne razumiju.

Ima i pokoji frazeološki njemački utjecaj, npr. *Kěj je tō zā jen čóvik?*, ali iznijet ću radije nekoliko rječotvornih primjera.

Njemačko *-er* zamijenjeno je četirima dočecima: *-ar*, *-(ə)r*, *-er* i *-or*.

Najčešća je zamjena *-er* > *-ar* (*-arica*), po čem se te imenice uključuju u domaći tvorbeni tip: *cēstar ~ cēstarica*.

cāgar 'kazaljka, stožina kojom se najavljuje mjesto za vuzmenku, uskrсни krijes'; *drūkar* 'utisna kopča'; *glāncarica* 'četka za laštenje cipela'; *jāgar* 'lovac'; *Lājtnar* (prezime Leitner), *Lājtnarica*; *lēdarica* 'odlika jabuke'; *Lēknar* (prezime Glöckner), *Lēknarica*; *mālar* 'ličilac, soboslikar', *mālarica*; *mužār*; *Ōpsingar* (prezime Hochsinger), *Ōpsingarica*; *pātikar* 'ljekarnik', *pātikarica*; *pētljar* 'prosjak', *pētljarica*; *pīntar* 'bačvar', *Pīntar* (nadimak), *Pīntarica*; *pūrgar* 'stanovnik najužega dijela Ozlja', *pūrgarica*; *rābar* 'razbojnik'; *šīcar* 'strijelac'; *šīntar* 'živoder'; *šlōgar* 'gatar', *šlōgarica*; *šlōjsar* 'bravar'; *šnājdar* 'krojač', *šnājdarica*; *šđštar* 'postolar', *šđštarica*, *šđštar* (prezime), *šđštarka*; *špēngljār* 'limar'; *štrēkar* 'pružni radnik na željeznici', *štrēkarica*; *štrīkar* 'pletač', *štrīkarica*; *tancār*, *tancarica*; *tīšljār* 'stolar', *tīšljārica*; *trōgar* 'naramenica'; *vurmūhar* 'urar'; *zđtljār* 'sedlar'; *žāgar* 'pilar'; *žlīmar* 'čistač crijeva o kolinju', *žlīmarica*.

Imenice koje bi u čakavštini ili štokavštini imale nepostojano *a* u ozaljskom govoru imaju nepostojani poluglas (ə) te su uključene u tip: *svēkər* (*svīdər*, *vētər* i dr).

⁵ S. Težak, Ozaljski govor (Deminutivi i hipokoristici). *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj.5, Zagreb, 1981, 293-296.

fédar; *fěštār* ‘šumar’; *fütār* ‘podstava’; *kébār* ‘hrušt’; *kläftār* ‘mjera: kubični metar’; *küfār* 1. ‘kovčeg’, 2. ‘bakar’; *lītār*; *měštār*; *mětār*; *pütār*; *šūdār*.

U susjednim kajkavsko-čakavskim govorima (Kamanje, Ribnik, Prekrižje) mjesto poluglasa redovito je *a* – *fedar*, *kufar* itd.

Takva se glasovna prilagodba provodi i u imenica kojima je podrijetlo latinsko: *frátār*, *pátār*, *Pětār*.

Zadržale su *-er* uglavnom riječi koje su posuđene u novije vrijeme, a od starijih one koje bi izostavljanjem poluglasa rezultirale nezgodnim suglasničkim skupom.

bānuzer ‘željeznički nadzornik’; *bānjgeri* ‘grede na kojima stoje bačve’ (*banjgerički*); *blīnker*; *cēker* (*cekerićak*); *kīper*; *mājer* ‘plemičko imanje’; *sīngERICA*; *vāler* ‘valjak za sukanje tjestenine’.

To vrijedi i za riječi nenjemačkoga podrijetla: *báger*, *magazinēr*, *minēr*, *šofēr*.

Imenice na *-or* zapravo su hungarizmi njemačkoga podrijetla.

cūkor; *lōgor*; *mājstor*, *mājstorica*; *švōgor*, *švōgorica* (noviji prodor namjesto domaćih: *svāk*, *šurjāk*, *páčnog*, *nevīsta*, *zólva*, *jetřva*)

U ozaljski tvorbeni sustav tipa *čěšəlj* (*kāšəlj*, *šmřkəlj*, *zübəlj* itd.) ušlo je mnogo njemačkih imenica (i njemačkih posuđenica) na *-el*, *-le*.

bicīkəlj; *cigarětəlj*; *cōkəlj* ‘ledena siga’; *dúdəlj* ‘trtica u živadi’; *hākəlj* ‘kuka’; *kīfəlj* ‘vrsta peciva: rošćić, odlika krumpira i graha’; *krāfəlj*; *krágəlj*; *krámpəlj* ‘pandža’; *krāncəlj* ‘čipkani ures na rukavu ili obodu suknje’; *krīgəlj*; *māntəlj*; *māšəlj* ‘kravata, ukrasna vrpca’; *nīkəlj*; *pākəlj*; *rātəlj* ‘vrsta lijevče’; *rīgəlj* ‘drveni zasun’; *škrnēcəlj* ‘papirnata vrećica’; *špěgəlj* ‘zrcalo’; *štágəlj* ‘starinski sjenik’; *štěmpəlj*; *štōpəlj*; *štrīgəlj* ‘česalo za goveda’; *Štrūcəlj* (prezime); *štrūkəlj*; *tūmpəlj*; *vīnkəlj* ‘kutomjer’

Prema njemačkom deminutivnom nastavku *-lein* u ozaljskom je često *-lin* pa postoje i dvostrukosti:

bāršlin ‘vrpca oko šešira’; *bicīklin*; *cigarětlin*; *cukorlīn* ‘saharin’; *cvřglin*; *fāšlin* ‘badnjić nalik na bačvicu’; *hrnādlin* ‘ukosnica’ *krāflin*; *krīglin*; *māšlin*; *mērlin* (uobičajenije: *kōren*, *korēnje* ‘mrkva’); *mītrlin* ‘matica, vijak kojim se pričvršćuje kotač na osovinu’; *paradājzlin*; *pātlin* ‘mlin za fino brašno’; *pēglin* (i *pēgla*); *petrlīn*; *picājzlin*; *rēmnnjīn* ‘okvir’; *ribēzlin*; *šerājzlin* ‘ožeg’; *šetōflin* ‘lisnica, novčarka’; *špěglin*; *štūclin* ‘drvena posuda od desetak litara s ručkama i dnom širim od otvora’; *štōplin*; *štrupātlin*; *vājslin* ‘vrsta šumskoga drveta’

Riječi neslavenskoga podrijetla potvrđuju zamjetno dvonarječno obilježje ozaljskoga govora: zamjetnije kajkavsko i nešto manje istaknuto čakavsko. U

leksiku čakavsku vezu potvrđuju talijanizmi i oni turcizmi koji su primljeni posredstvom ličke čakavštine, odnosno susjednih brajskih čakavsko-kajkavskih govora. Čakavsku vezu podupiru i domaće riječi: *dràga* 'udolica', *kádi*, *lóza* 'šuma', *pòk* 'otkako' *ponìkva*, *vále* 'odmah' i dr. Obilje pak germanizama i hungarizama (uz ostale jezične kajkavizme) svjedoči o prevlasti kajkavskih crta (*kāj*, *kěj*, *zákaj*, *kām*, *tām*, metatonija i dr.) te opravdava da se ozaljski idiom nazove kajkavsko-čakavskim govorom.

Die Nichtslavismen im Lexik von Ozalj

Zusammenfassung

Es gibt viele nichtslavisches sprachlichen Elemente im Lexik von Ozalj. Es ist hier die Rede über die Wörter der deutschen, ungarischen, italienischen und türkischen Ursprung. Diese Lehnwörter kamen in Idiom von Ozalj durch die Nachbardialekte ein und sie zeugen von zweierlei dialektischen Zugehörigkeit dieses Idioms. Die Germanismen und Ungarismen zeigen die starke Bindung mit kajkavischem Dialekt, aber die Romanismen sind Kettenglieder mit čakavischem Dialekt. Deswegen berechtigen auch diese Lehnwörter den Attribut kajkavisch-čakavisch für den Idiom von Ozalj.

Ključne riječi: ozaljski govor, turcizmi, hungarizmi, romanizmi, germanizmi

Key words: Ozalj idiom, words of Turkish origin, words of Hungarian origin, words of Romance origin, words of German origin